

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. é. július hó 13-án kelt elhatározásával *Havrán* Dániel I. o. segédőrt őrré, dr. *Gulyás* Pál II. o. segédőrt pedig I. o. segédőrré nevezte ki.

A múzeumi hirlaptár állománya. A M. N. Múzeum könyvtári hirlaptárának gazdagságát még mindig csak hozzávetőleg ismerjük. A f. év márczius havában a hirlapok czédulakatalogusát 50 új tokba helyeztük el (mindegyikükben körülbelül 230 czédula fér el) s az elrendezés tervezése idején, mindegyik hirlapra 1 kutalogusczédulát számítva, jutottunk a következő eredményre; van hazai hirlap:

	magyar	német	más nyelvű
A kezdőbetűs	123	39	11
B »	255	66	11
C »	54	19	9
D »	109	15	17
E »	178	18	6
F »	175	20	29
G »	126	26	9
H »	211	28	3
I »	72	18	1
J »	56	11	2
K »	399	29	8
L »	39	38	9
M »	502	11	7
N »	202	25	22
O »	56	23	9
Ö »	14		—
P »	161	68	14
R »	65	18	12
S »	76	62	43
Sz »	247		
T »	174	22	8
U »	92	62	2
Ü »	6		
V »	125	24	10
W »	—	19	2
Z »	48	21	5
Összesen	3546	662	247

azaz együttesen 4455 hazai hirlapunk, úgyszólván mind bekölte; csak kevés az olyan csonka, illetőleg olyan rövid ideig élt lap, hogy rendkívüli vékonyságánál fogva nem köttettük be. — Az évfolyamok számát óriási munka volna megállapítani; majd a hirlaptár revisiójának lesz feladata. (K—y.)

A bibliofil és a bibliomán következő jellemzését olvassuk az *Uránia* cz. folyóirat ez idei januári számában, dr. *Gulyás Pál* tollából: A bibliofil szó, úgymond, nem tartozik a klasszikus görögség nyelvkincséhez, hanem újkori alkotás, habár a gondolatnak, melyet e fogalom kifejez, már az ókori művelt társadalomban is voltak képviselői. Szó szerinti értelme »a könyvek szeretete« s e jelentés egyúttal legtömörebb kifejezője annak a jellemző vonásnak, mely a bibliofil a kutató tudóstól vagy az átlagos olvasótól megkülönbözteti. Míg a tudós többé-kevésbé speciális kérdések megoldásában segítő társát, eszközét látja a könyvekben, s informáló vagy dokumentáló értékük szerint becüli és gyűjti őket, míg az átlagos olvasó a tudományos igazságok s elméletek közvetítőjét, vagy a többé-kevésbé mulattató, szórakoztató barátot látja bennük, addig a bibliofil, nem vesztve szem elől a tartalmi előnyöket, mégis elsősorban magukat a könyveket, mint olyanokat szereti és becüli. Még a világirodalom legszebb gyöngyeit is csak ritka és értékes foglalatban képes igazán szeretni és megbecsülni.

Hogy a foglalatnak mi ad értéket, azt bajos volna egy szóban összefoglalni. Olyan az, mint az ember izlése, a melyről a latin példaszó szerint még csak vitatkozni sem lehet. Az egyik bibliofil csak lehetőleg ép, tiszta első kiadásokat gyűjt; a másik a könyv anyagára fordít kiváló gondot s vagy hártanyomatokat, vagy különleges, nagy alaku papirosra nyomtatott számozott példányokat gyűjt; a harmadik az irodalom remekeit csupán congeniális illusztrációk kíséretében tudja méltányolni; a negyedik viszont összehordott kötetei származására, az előző tulajdonosok törzsfájára fekteti a fősúlyt; van ismét olyan, ki a szerző kezennyomatát szereti a könyvein, dedikált példányokért rajong; míg egy másik a külső megjelenésre fordít gondot s a művészi kötések barátja . . .

Ha áll az a tétel, hogy a fenségest a neveltségestől csupán egy lépés választja el, bizvást elmondhatjuk, hogy a bibliofil sokszor csak egy hajszálnyira van — a bibliomántól.

A bibliománia — mint neve is mutatja — nem más, mint a bibliofilia egyoldalú, kóros túlhajtása: szabatosabban azon szempontok szertelen előtérbe tolása, melyek a könyv kedvelőit a közönséges olvasótól, vagy a hivatásos tudóstól megkülönböztetik.

Azok, az avatatlanok szemében, kicsinyeseknek látszó külsőségek, materiáliák, melyeket a bibliofil a nyomtatványok tartalmi vagy műveltség-történeti jelentőségével egy sorba állít, emezzel egyenlőknek értekel, a bibliománnak — a »könyvek bolondjá«-nak — szemében határozott túlsúlyra vergődnek, sőt az esetek nagy többségében egyedül uralkodókká válnak.

Épen ezért a bibliofil megalkuvó természetű s ha valamely kedves könyvét nem képes abban az ideális állapotban megszerezni, a mely finomkodó érzékét teljesen kielégitené, még nem mond le birhatásáról.

A bibliomán ellenben nem jár a bölcsek ez arany középútján, szenvedélyes elvakultsága nem tűr megalkuvást és sokszor vandalizmusra ragadja.

Egy másik jellemző vonás, mely a bibliománt a bibliofiltól megkülönbözteti: a szűkkeblűség. A bibliomán, akár csak a fősvény aranyait, véka alá rejti könyveit. Pusztá bírásuk tudata teljesen kielégíti lelkét, észszerű felhasználásukra sem maga nem gondol, sem másoknak nem nyújt módot. Az ilyen gondolkodásu embereket nevezték el a mult század negyvenes éveiben bibliotáfoknak — »a könyvek sírásói«-nak — s nem ok nélkül, hiszen könyvtáraik valóban mintegy a gondolat temetői.

Ezzel szemben a szó nemes értelmében vett bibliofil *Nodier*-vel tart, a ki szerint a könyvek gyűjtésének örömét csak a róluk beszélés gyönyörűsége éri föl. Felhasznál minden alkalmat, hogy gyűjteménye ritkaságait szélesebb körökkel is megismertesse s ha a mult tanulságain okulva, nem is teszi magáévá *Grolier* önzetlen jelmondatát, könyvtárát szivesen megnyitja a komoly kutató előtt.

Ez élesebb ellentétek mellett vannak a bibliofileknek és bibliománoknak olyan látszólag közös tulajdonságai is, melyek lényegbe vágó különbségeit csak mélyebb elemzéssel lehet kimutatni. Ilyen közös gyöngéjük — hogy csak a legszembeszökőbbet említsük — az unikumok, ritkaságok túlságos kultusza. Csakhogy míg a bibliofil a kuriózumoktól is megköveteli, hogy ritkaságuk mellett akár tudományos, akár esztétikai jelentőséggel is birjanak s e ritkaságuk mintegy kulturtörténeti alapból sarjadzék, addig a bibliomán szemében a ritkaság az egyedül döntő tényező, bármily sekélyes formában nyilvánuljon is ez meg s előidézésére kész mesterségesen is hatni. Ha aztán valamely sokáig unikumnak vélt könyvből váratlanul előkerül egy második, eddig ismeretlen példány, ez ugyan megsebzí a bibliofil önértetét, de korántsem halálosan s néhány keserű óra után napirendre tér fölötte. A bibliomán az ilyen kellemetlenséget nem képes tétlenül elszenvedni s elvakultságában mindent elkövet, még becstelenséget is, csakhogy kiköszörülje a gyűjteményén esett csorbát. Dr. *Gulyás* e tétel igazolására a könyvlopások, csonkítások, sőt a könyvszerzés érdekében elkövetett gyilkosságok egész sorát hozza fel s e kijelentéssel zárja be fejtegetését: Ime a bibliomán nemcsak a tulajdonjog szentségét nem respektálja, hanem még embertársai életére is tör, csakhogy beteges vágyait kielégíthesse. (—)

A berlini királyi könyvtár új épülete. Paul *Schwenke*, a berlini königliche Bibliothek első igazgatója a *Centralblatt für Bibliothekswesen* idei első kettős füzetében behatóan ismerteti a német birodalom e legnagyobb s leghasználtabb könyvtára most épülő új otthonát.

A könyvtár megfelelő elhelyezésének kérdése épen nem mai keletű. Már 1838-ban fölmerült a terv, hogy a könyvtár részére az egyetem mögötti területen 500,000 kötet befogadására számított, szabadon álló épület emeltessék. Az épületet új-görög stílű terveit *Schinkel* el is készítette, de időközben a lelkesedés tüze lelohadt s beérték a régi épület toldozgatásával, részleges belső átépítésével. Az új épület kérdése azonban végkép sohasem került le a napirendről. Különösen a mult század 60-as és 70-es években vetett ismét nagyobb hullá-

mokat a mozgalom s 1875-ben a porosz országgyűlés meg is szavazott egy összeget az »akadémiai negyedben« fekvő kaszárnya megváltására, hogy annak területén új épület emeltessék. E terv elé azonban katonai részről elháríthatatlan akadályok gördültek, úgy hogy a tervet el kellett elejteni s egyelőre úgy segítettek a helyszükén, hogy a régi könyvtári épülettel szomszédos »Németalföldi palotát« 1883/84-ben 3,000.000 márka költséggel megvásárolták s berendezték a könyvtár részére. Az új épület kérdése azért most sem szorult háttérbe. Új táplálékot nyert abban az eseményben, hogy a Garde du Corps elhelyezése az akadémiai negyedből 1890-ben aktuálisá vált. Azonban az ekként felszabaduló területre nemcsak a kir. könyvtár, hanem a tudományegyetem, továbbá a képzőművészeti akadémia is igényt tartott, míg a könyvtárosok egy része a terjeszkedésre alkalmatlan terület helyett, a város nyugati részében kívánta az építkezést megkezdeni. Végre tíz évi huzavona után sikerült az ellentéteket elsimítani az által, hogy a képzőművészeti akadémia másutt nyert elhelyezést, az egyetemi könyvtár az új királyi könyvtárral egy épületben nyer helyet s a régi könyvtári épület az új egyetemi aula céljaira lett lekötvé.

Az országgyűlés e megállapodások után az 1900/1901. állami költségvetésbe fölvetta az építkezésre szükséges terület 11,254.000 márkában megállapított vételárát s 1903/1904-ben beállította a tíz és fél millióban előirányzott építkezési költségek első részét. Az épület terveit *Ihne* udvari építész készítette. Az épület külső anyaga homokkő; stílusa barokk s lépcsőháza, olvasótermei a gyűjtemény jelentőségéhez méltóképen fognak kiképezettni.

Az épület céljaira szolgáló, szabadon álló terület hosszukás négyszög, melynek keskenyebb oldala 106, hosszanti része pedig 170 m. A háromemeletesre tervezett épület déli szárnyának középső része és keleti sarka a udományos akadémia számára van fenntartva s ezért *Schwenke* e rész területbeosztásával nem is foglalkozik.

Az épület átlagos magassága 13 könyvemeletre terjed, melyek mindegyike 2-195 m. magas. E könyvemeletek közül az első az alagsorra, 2—3. a földszintre a 4—6. az első emeletre, a 7—9. a második emeletre s a 10—13. a harmadik emeletre s részben a padlásra esik.

Az épületnek a Hársak felé néző keskeny homlokzatáról nyílik az udvari könyvtár bejárata, míg a Dorotheenstrasse felé eső szemközti oldalon van az egyetemi könyvtár bejárata. A két olvasóterem s a fölépcsőház e két főbejáratot összekötő középső épületrészben nyert elhelyezést.

A királyi könyvtárhoz vezető bejáró kapualjából balra nyíló lépcső az alkalmazottaknak van fenntartva, mely az új szerzeményeket kezelő tisztviselők s könyvkötést ellenőrző tisztviselő elsőemeleti helyiségébe vezet; ez utóbbi felvonóval van egybekötve a földszint elhelyezett könyvkötőműhelylyel s az ideiglenes felállításra szánt csarnokkal. A szerzemények feldolgozására szolgáló szobákhoz csatlakozik a czédula-katalogus, a reálkatalogus s a kötetes katalogus befogadására szolgáló három terem. E három terem találkozási pontján fogják a könyvkikölcsönző központot berendezni. A kötetes katalogus terme a fölépcsőről s az olvasóterem át a nagyközönség részére

is hozzáférhető. A katalogusok ily módon egy szinten állanak az olvasóteremmel, míg a porosz egyetemes jegyzék katalogusa az alatta lévő földszinti termék egyikében van elhelyezve. Minthogy a könyvtár belső munkálatainak zöme ezen elsőemeleti helyiségekben játszódna le, közelükben vannak elhelyezve a nyomtatványi osztályok igazgatóinak s az első igazgatónak szobái is. A házonkívüli kikölcsonzés lebonyolítására szolgáló földszinti terem kétoldalt az udvarról van megvilágítva s az első emeleten fekvő olvasóterem előcsarnok alatti részt tölti ki. Az olvasóterem 34 m. magas kupolás épület, melyet 8 kiugró oszlop tagol. Az oszlopok közti fülkébe jön a kézikönyvtár, melynek állványai fölött a teremőrök számára szolgáló karzat fog a falak mentén végigfutni. A világítást a karzatok felett alkalmazott 7 hatalmas ablak s a kupolába vágjt kerek ablaknyílás fogja szolgáltatni. A teremben 360 személy részére sугáralakban elrendezett asztalok s székek fognak állani, melyek közelebbi alkotása még nincs eldöntve. A főolvasóteremmel egy szinten van elhelyezve a 150 ülésre berendezett mellékolvasóterem, melyhez 7, tudós kutatók részére fenntartott dolgozószoba csatlakozik. Ugyanez emeleten van, a főlépcsőházból jobbra nyíló újságolvasóterem, mely 150 helyre lesz berendezve.

A II. emeleten lesznek a külön gyűjtemények. Ilyen a zeneműtár, mely több dolgozószobából, egy 180 m² területű olvasóteremből s egy háromemeletes raktárhelyiségből áll, mely utóbbi szükség szerint bővíthető. A vele szomszédos, de külön lépcsőn megközelíthető térképgyűjtemények szintén lesz 90 m² területű olvasószobája, habár a térképek a raktárakban is használhatók lesznek, külön polczokon. E két gyűjteménnyel szemben, az épület nyugati oldalán van a kéziratár, melynek 220 m² területű, rendkívül világos olvasóterme két oldalán levő termekben s az ezek egyikéből nyíló háromemeletes raktárban lesznek a kodexek felállítva. A kéziratárhoz csatlakozik a déli részen az incunabulumok nem raktárszerű elhelyezésére szolgáló öt helyiség s a kiállítási terem. A sarokrészen pedig a pénztár, tanácsterem s a főigazgatói iroda nyer elhelyezést. Az épület II. emeletének északi homlokzatát, valamint a harmadik emelet javarészét a királyi és egyetemi könyvtárak raktárai foglalják el. A könyvkérő lapok pneumatikus úton jutnak a megfelelő raktárakba s a szolgák a villamoskocsi igénybevételével fogják a könyveket a liftekhez szállítani, melyeken át a kötetek a kikölcsonzést intéző helyiségekbe jutnak.

Az egyetemi könyvtár főbejárata, mint említettük, a Dorotheenstrasse felől nyílik. E bejáró körül csoportosulnak a ruhatár, étkező, a kikölcsonzó helyiség s a katalogus-terem. A kapuval szemben nyíló ajtó a 20 m. magas 40 × 20 m. területű olvasóterembe vezet be, mely oldal- és felső világítással bír, s 300 olvasó, továbbá 50,000 kötet befogadására szolgál.

Az egész épületet a hatodik udvarban elhelyezett fűtőházban előállítandó magasnyomású vízgőzzel fogják fűteni, melynek hőmérséke minden helyiség rendeltetésének megfelelően lesz szabályozható. Szellőztető készülékek csakis a nyilvános használatra szánt helyiségekben nyernek alkalmazást. Az ablakok csak részben lesznek kinyithatók, a megfelelő szellőztetés céljából.

Az udvar felőli ablakok alatt kívülről karzat nyer alkalmazást, hogy a mozdít-hatallan ablakok mindkét oldalról tisztogathatók legyenek.

Az épület 1911-ben fog teljesen elkészülni, minthogy azonban az udvari könyvtár jelenlegi épületét az egyetem jubileumi ünnepségeire való tekintettel 1910-re át akarják aulává alakítani, a könyvtár meg ez év őszén átköltözik az új épület eddig elkészülő északi részébe s ideiglenesen az egyetemi könyvtárnak szánt helyiségeket fogja elfoglalni. Az egyetemi könyvtár átköltözését 1909 tavaszára tervezik, a mikor is, ideiglenes helyiségek gyanánt az épület keleti részében elkészült helyiségeket, köztük a királyi könyvtár pót-olvasó-termét s a tudósok részére fenntartott szobákat, továbbá a keleti szeminárium részére szánt lakosztályt fogja elfoglalni. *Observer.*

Könyvtárszervezői állások Északamerikában. Az Észak-amerikai Egyesült-Államok New-York állama két érdekes új állást léptetett életbe a közoktatási kormányzat keretei között. Könyvtárszervezői állások ezek, az egyik 1200, a másik 1500 dollár (hat és nyolczad félezer korona) évi díjazással. A csakis *nők* által betöltendő állásokkal járó kötelességek a következők: a könyvtárszervezőknek az a feladatuk, hogy az államot bejárva, új könyvtárak létesítésére buzdítsanak, már-már elaludt népkönyvtári intézményeket új életre keltetni s megerősíteni segítsenek, a vándorkönyvtárakat hirdessék s elhelyezzék s általában a könyvtárak fejlesztését s az olvasási kedvet ösztönözzék a falvak és tanyak lakói között.

A pályázati feltételek az állampolgárság beigazolása mellett, a következők: 1. Elméleti és gyakorlati könyvtárnoki képzettség. 2. A könyvtári segédesszközök ismerete. 3. Minden fő tudományszakból a kis könyvtárakra nézve legfontosabb könyvek ismerete. 4. A különböző államok könyvtár-fejlesztésre vonatkozó intézkedéseinek ismerete. 5. New-York állam könyvtári törvényének s könyvtárai történetének ismerete. 6. Jó megjelenés és beszélő-tehetség. 7. A falusi viszonyok ismerete és szeretete. 8. Józan ész, tapintat, személyes műveltség s találékonyság. — u. —

Fővárosi kiadványok ingyenes szétosztása. Budapest székes-főváros tanácsa 6581/1906. VII. sz. végzésével megengedte, hogy a Székes-fővárosi Könyvtárban őrzött fővárosi kiadványok s nagyobb példányszámban megvásárolt munkák a jelentkező könyvtárak, hatóságok, intézetek, esetleg magánosok között a könyvtárigazgató belátása szerint szétosztassanak.

A szétosztásra kerülő könyvek a következők:

1. Budapest közlekedésügyére vonatkozó munkák gyűjteménye. 1—3. k.
2. Chélard: La Hongrie millénaire.
3. Schmall: A pesti régi városház története.
4. Budapest régiségei. 1—9. k.
5. Salamon: Budapest története. 1—3. k.
6. Budapest alapítványi oklevelei. 3—7. k.
7. Budapest közterein álló szobrok. 1—4. k.
8. Budapest községi iskolái.
9. A fív. képzőművészeti bizottság 10 éves működése.
10. Budapest székesfőváros közigazgatása. 1902—1900.

A könyvek adományozása tárgyában a megkeresések közvetlenül a fővárosi könyvtár igazgatóságához (Budapest, IV. Károly-körút 28.) intézendők.

Takáts Ráfael nyomdászati működéséről *Heinlein* István a Magyar Nyelvben a következő érdekes adalékot adja közre: *Takáts* Ráfael szerzetes, a jeles nyelvtudós, egyrészt a Párizz-Pápai-szótárhoz írt »Toldalék«-jával tette nevét kortársai előtt széles körben ismertté, másrészt pedig azzal, hogy egy akkoriban sokkal veszedelmesebb mesterséggel: a könyvnyomtatással is foglalkozott. A »Toldalék«-nak *Szell* Farkas birtokában levő példányán, továbbá *Jankovich* Miklósnak az Akadémia kézirattárában őrzött bibliográfiájában föl van említve, hogy *Takáts* Ráfael ezt a művét saját kézisajtóján nyomtatta ki. A tizenhatszadi század végén, a cenzura mindenhatóságának idején az ilyen hallatlan merénylet nem kerülhette ki a fölöttesek figyelmét, s így történt, hogy *Takáts* Ráfaelnek pört akasztottak a nyakába, mely 1794-től 1800-ig, tehát teljes hat esztendeig tartott. Mivel *Takáts* pöre úgy az egyházi, mint a világi hatóságok előtt a *Martinovics* korában, a gondolat-szabadság szárnybontása idején folyt le, a pör egyszersmind a kor politikai meg egyéb viszonyaira is sok tekintetben élénk fényt vet.

A sok zivatart látott kézisajtót *Takáts* 1787-ben ingyen kapta *Ambró* Ferencz váci nyomdásztól, ki őt a kezelésbe is beavatta. Ugyancsak *Ambró* közbenjárására szerezte meg pénzért 1788—1790-ben a szükséges betükészletet a budai egyetemi nyomdából. A betükészlet gyarapításában egyes könyvkötők is segítségére voltak. Magát a nyomtatást *Takáts* 1790-ben Pádén, egy bánáti helységben kezdte meg, hol a plébános helyettesítette. Mindössze tizenkilencz, a »Toldalék«-on kívül többnyire nagyon apró nyomtatványt készített. A nyomtatványok közül sokat ingyen osztogatott szét Pádén, hol a gyermekek oktatásával is foglalkozott. Némelyeket szerzetestársainak adott, kik — mint ő — vidéki káplánokként működtek. A »Toldalék«-ot azért nyomtatta ki, hogy a magyar nyelv fejlesztésén fáradozó írókkal közölje. Tényleg meg is küldte Baróti *Szabó* Dávidnak, *Dugonics*nak, *Rájnics*nak és *Grossinger*nek. Nyomtatáson kívül könyvek fűzésével s kötésével is foglalkozott, a miben ép úgy kedve telt, mint a nyomtatásban és szögyűjtésben. Csöndes munkásságában azonban megzavarta az 1793 június 25-ikén kiadott helytartótanácsi rendelet, mely a könyvnyomtatás gyakorlását hatósági engedelemhez kötötte.

A helytartótanácsi rendelet megjelenését követő évben, 1794-ben *Splényi* Ferencz báró váci püspök, valamint *Takáts* nyomdász és könyvkötő ismerősei figyelmeztették a tilalomra, s felszólították, hogy a könyvnyomtatást hagyja abba, nyomdászereit pedig semmisítse meg, vagy adjon túl rajtuk. 1795-ben *Pap* Primus ferenczrendi provinciális arról értesült, hogy *Takáts*, ki akkoriban Lőrinczin *Dobrinszky* György plébános mellett káplánként működött, a felszólításnak nem tett eleget. Értesülését közölte *Zerdahelyi* Gábor váci nagyréposttal, ki *Splényi* halála után egyszersmind püspöki vikárius is volt. *Zerdahelyi* utasítására *Eörs* Ferencz hatvani esperes 1795 április 19-én egy a rend részéről kiküldött szerzetes jelenlétében Lőrinczin *Takáts*nál házitatást tartott, de csak néhány ábéczét és imádságokat tartalmazó apró nyomtatványt foglalt le. Mindamellét *Zerdahelyi* őt a provinciálissal egyetértőleg,

áthelyezte Veresegyházára. Három évvel utóbb, 1798-ban újabb följelentés érkezett *Takáts* ellen, ki időközben Csongrádra, innen Hódmezővásárhelyre, majd végül Dorozsmára került *Dianovszky* plébános mellé. A följelentést *Kanyó* András csongrádi esperes tette, ki a miatt panaszkodott, hogy *Takáts* az általa csak ímént nyomtatott »Toldalék« című szótárában a nevét kifigurázta, a mennyiben a *Kanyó* nevet így magyarázta: »kamasz, hórihorgas vagy komondor«. *Zerdahelyi* püspöki vikárius a vizsgálattal *Csiszér* Elek majsai esperest bízta meg. *Takáts* azzal védekezett, hogy a megnevezelt értelmezést Baróti *Szabó* Dávid szótárából vette át; különben is a »Toldalék«-ot már régebben nyomtatta, mikor *Kanyó*t még nem is ismerte. Mindamellet *Csiszér*, *Zerdahelyi* utasítására, 1798 április 2-án házkutatást tartott nála; sok nyomtatványon, köztük a »Toldalék« hatvan példányán kívül, nyomtatóasztalt és tekintélyes mennyiségű betűkészletet talált; mindezeket lefoglalta, lepecsételte és *Dianovszky* plébános őrizetére bízta. Magát *Takáts*ot pedig utasította, hogy a kecskeméti kolostorban, melynek gvardiánja édes testvére, *Takáts* Gábor volt, tíz napos penitenciát tartson.

*Takáts*ot Dorozsmán mind a plébános, mind a hívek nagyon szerették, míg a helyébe kinevezett *Lakatos* Istvánt nem kedvelték; fanyelvűnek, hamaricskának s szaporicskának nevezték. *Takáts* a népek ezt a hajlandóságát arra használta föl, hogy a megbetegedett *Dianovszky* távollétében Dorozsmán megjelent, sőt a tilalom ellenére egyházi teendőket is végzett; *Lakatos* ottani tartózkodását tűrhetetlené tette, később meg — midőn Kecskemétről Szabadkára helyezték át — Dorozsmának vette útját, a lepecsételt ládák föltörte, a nyomtatványok és nyomdaszerek legnagyobb részét belőlük kivette, szekérre rakta, s magával vitte Szabadkára. Mikor a szabadságáról visszaérkezett *Dianovszky* ezt észrevette, jelentést tett az esetről *Csiszér* majsai esperesnek, kinek rendeletére *Prosztiovszky* Venczel szabadkai gvardián *Takáts* czellájában kutatást tartott. A kutatás eredménytelen volt, csak két példány »Toldalék«-ot találtak. Időközben azonban *Klempay* Lajos kisteleki plébános jelentette, hogy *Takáts* előtte azzal dicsekedett, hogy nyomdaszereit Szegeden helyezte el. Minthogy a kistelki plébánia, valamint a szabadkai rendház, melyben az idő szerint *Takáts* tartózkodott, a váci püspökség területén kívül esett, *Zerdahelyi* augusztus 20-án az ügyet a helytartótanácshoz tette át. A helytartótanács megdorgálta *Zerdahelyi*t, miért hallgatott az esetről olyan sokáig, egyszersmind a nyomda hollétének földerítése végett a vizsgálatot elrendelte. *Takáts* még szerencsésnek mondhatta magát, hogy az ő esete nem jutott már 1795-ben a helytartótanács tudomására, mert ebben az évben, a *Martinovics*-pör idejében, a vizsgálat és a büntetés szigorúbb lett volna. A helytartótanács rendeletére *Müller* Sebestyén szegedi bíró két ízben hallgatta ki *Rózsa* Györgyöt, azt a kocsiát, ki *Takáts* holmiját Dorozsmáról Szabadkára szállította. Vallomásából az tűnt ki, hogy a nyomdakészletnek Szabadkán kell lennie. Erre *Szkenderovics* Bruno szabadkai bíró *Takáts*nál házkutatást tartott. A nyomdaasztalt megtalálta, de összetörve, használhatatlan állapotban. Egyebet nem talált. Viszont *Klempay* Lajos, kit a csanádi püspök rendeletére *Németi* Pál makói esperes hallgatott ki, fönttartotta azt az állítását, hogy *Takáts* előtte egy szeged

depozitóriumról szólt, hol nyomdászereit tartja. A helytartótanács mindezeket a vallomásokat elküldte *Kollonits* László kalocsai érseknek, kinek egyházmegyéjében *Takáts* tartózkodott, s fölszólította, hogy indítson vizsgálatot, s *Takáts*ot büntesse meg. Az érsek rendeletére *Lovas* Imre jankovácsi esperes *Szkenderovics* szabadkai bíró jelenlétében *Takáts*nál házkutatást tartott, de csak két nyomtatványt talált: az »Ordo Baptismi«-t és a »Tabella Normalis«-t. 1799 ápr. 4-én *Takáts* végre megjelent Kalocsán, hol a konzisztórium előtt azt vallotta, hogy egy *Mezey* Mihály nevű szegedi ismerősének házában tényleg volt depozitóriuma, de ebben csak a könyvkötéshez, nem pedig a könyvnyomtatáshoz tartozó eszközök voltak; a kistelki plébános tehát szavait félreértette. Április 29-én az érsek rendeletére terjedelmes emlékiratot nyújtott be, melyben igazolni kívánta, hogy a mióta a helytartótanácsi rendelet tudomására jutott, nyomtatással nem foglalkozott, sőt ellenkezőleg azon volt, hogy nyomdászkezeit megsemmisítse. Bevallotta, hogy a könyvkötést azután is üzte, de mentségül fölhozta, hogy ezt a nevezett helytartótanácsi rendelet nem tiltotta meg. *Kollonits* érsek szeptember 7-én a vizsgálat eredményét fölterjesztette a helytartótanácsnak, azzal a kijelentéssel, hogy *Takáts*ot nem tartja büntetendőnek. A helytartótanács erre 1800 június 17-én kelt rendeletével a vizsgálatot megszüntette, a büntetést elengedte, de *Takáts*ot utasította, hogy azontúl csak hivatásának éljen. *Takáts* fölhagyott a könyvnyomtatással; az az állítása is beigazolódt, hogy kézisajtóját a sok herceze-hurcza miatt megsemmisítette.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1908. évi május 1-től augusztus 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

- *Bercsényi nyomda r.-t.
VIII., Reviczky-tér 5.
- *Bírószági Szemle kny. VII.,
Bethlen-u. 43.
- Boldor Dezső. VII., Hársfa-
uteza 23.
- Budapesti lap- és könyv-
kiadóváll. kő. és könyv-
nyomda. VIII., Rökk
Szilárd utca 19.
- Dománek István Pál és
Hauptmann Béla. VI.,
Aradi-utca 31.
- Fabricszki Sámuel. VI.,
Eötvös-utca 32.
- Goldfinger Mór. VI., Kirá-
ly-utca 106.
- Goldstein Albert. VI., Eöt-
vös-u. 10.
- Gross Benjamin. VI., Eöt-
vös-u. 19.
- **Gruber Károly. VII.,
Lövölde-u. 1.
- **Guttman Ignác. IV.,
Hajó-u. 5.
- Haan Albert. VI., Csen-
gery-u. 86.
- *Heisler és Kószol. II., Vár-
kert-rakpart 1.
- **Heisler Jaroslav. II., Vár-
kert-rakpart 1.
- **Kalmár Mór. V., Zoltán-
uteza 11.
- Kertész Márton. VII., Do-
hány-u. 102.
- **Kohn Agostonné Funk
Aranka. VI., Uj-u. 38.
- **Krantz Sámuel. V. Zol-
tán-u. 11.
- **Lusztig Tivadar. VI.,
Ó-u. 33.
- **Nagy Sándor. IV. Pap-
növelde-u. 8.
- *Petőfi újság, könyv-
eladó és hirdetési vállal-
lat. Pesti Alfréd. V., Báb-
thory-u. 16.
- *Pollacsek Á. VI. Podma-
niczy-u. 6.

- Reiner Elkán. I., Döbren-
tei-u. 13.
- Sugár Vilmos és Székely
Viktor. VI., Eötvös-utca
26/b.
- Szécsi Ferencz. V., Csáky-
uteza 2/b.
- Székely Artur. VII., Rot-
tenbiller-u. 19.
- **Weisbart Lipót. VI.,
Szív-u. 56.
- **Weisz Ignác. VI.,
Aradi-u. 31.
- Weisz Miksa és Braun
Sámuel. VII., Vörös-
marty-u. 4.

Buziás:

- *Brach József.

Czegléd:

- *Járik Gyuláné.

Csikszereda:

- *Aponyi kny. r.-t.
- **Létz János.

Flime:

- *Corradini Umberto.

Fogaras:

- *Thierfeld Dávid.
- **Thierfeld Lipót.

Győr:

- Blum József.
- Győri Újság kny. és kiadó-
vállalat. Dr. Lunja Ala-
dár.

Hajdunás:

- **Bartha Imre.
- *Horovitz Gyula József.

Jászberény:

- *Vértes Adolf.

Karczag:

- *Nagykunsági kny. betéti t.

Kecskemét:

- *Első nagyalföldi nyomda
és hírlapkiadó vállalat.

Kolozsvár:

- *Szent Bonaventura kny.

Komárom:

- **Pannónia kny.
- *Szent László kny.

Módos:

- *Wohlfarth József.

Mohács:

- **Weiser Miksa m. Pollák
Róbert.

Munkács:

- *Pannónia kny.

Nagyzeben:

- *Haizer M. kny.

Nyitra:

- *Magyarországi Kémény-
seprő Szaklap kny.

Ruttká:

- *Felvidéki Magyarság kny.

Somorja:

- *Goldstein József.

Szarvas:

- *Staffel János.

Szeghalom:

- *Morva Rezső kny.
- *Riegel Zoltán.

Székesfehérvár:

- **Székesfehérvár és vidéke
kny.

Szombathely:

- *Langer K. János.

Temesvár:

- **Lackinger Károlyné
Justh Róza.
- Vértes József.

Ujvidék:

- **Natoševity r.-t.
- **Popovics testvérek.

Vasvár:

- **Singer Mór.
- Singer Zsigmond.

Zólyom:

- *Zólyom és Vidéke kny.
tul. Strausz Vilmos.